

VLADIMIR IZRAILJEVIČ FREJDZON (1922. – 2004.)

Dvadeset trećeg decembra 2004. godine ruska historijska nauka je pretrpjela bolan gubitak – preminuo je poznati historičar prof. dr. Vladimir Izrailjevič Frejdzon.

Životni put V. I. Frejdzona je tipičan za većinu mladića njegove generacije, koji su tokom Drugog svjetskog rata branili i spasili svijet od nacizma i fašizma, a poslije rata obnavljali zemlju i nadvladivali ono što je 1956. godine imenovano kao “kult ličnosti”.

V. I. Frejdzon je rođen 1922. u jednom malenom gradiću u sadašnjoj Bjelorusiji, koji je tada pripadao Sovjetskom Savezu. Ubrzo nakon toga porodica mu se preselila u Moskvu. Završio je običnu srednju moskovsku školu i 1939. upisao se na Fakultet za istoriju na MGU (Moskovski državni univerzitet Lomonosov). Nakon dvije godine Njemačka je napala SSSR i počeo je Otadžbinski rat. Vladimir Frejdzon je 1942. godine, kao i ostali studenti njegovi vršnjaci, pozvan u vojsku. Završio je kratki tečaj u artiljerijskoj školi i našao se na ratištu. U februaru 1944. godine je teško ranjen, liječio se u ratnoj bolnici, ali se već u junu iste godine vratio na front. Njegova brojna odlikovanja dokazuju njegovu hrabrost.

Poslije demobilizacije V. Frejdzon se vratio na Fakultet za istoriju i izabrao je katedru historije južnih i zapadnih Slavena. Mentor mu je bio – diplomskog a kasnije i postdiplomskog studija – “patrijarh” ruske slavistike Sergej Aleksandrovič Nikitin. Po završetku Univerziteta 1948. godine V. Frejdzon je odmah počeo pripremati postdiplomski studij. Godine 1952. odbranio je disertaciju “*Položaj seljaštva u Hrvatskoj krajem XIX – početkom XX st. i hrvatska seljačka stranka A. i S. Radića 1905-1914 g.*”. Ovo je znanstveno djelo urađeno u najtežim uslovima početkom 50-ih godina, kada je harala ideološka inkvizicija i cenzura, kada su arhivi bili zatvoreni, kada nije mogao ni pomisliti o nekom naučnom boravku u inostranstvu, naročito u Jugoslaviji, čije se ime u Sovjetskom Savezu (u vezi sa sukobom Staljin-Tito) koristilo isključivo uz bezobrazne psovke i klevete, kada se hrvatski nacionalni pokret bilo kojeg historijskog perioda osjećao kao nešto “sumnjivo” zbog stvaranja NDH tokom Drugog svjetskog rata, kada je i Austro-Ugarska bila prikazana isključivo kao rival Rusije na Balkanu i ugnjetač slavenskih naroda. Ali usprkos svemu tome ovaj rad V. I. Frejdzona u Rusiji je položio temelj kroatistici kao grani historijske znanosti.

Od 1956. god. V. Frejdzon je zaposlen u Institutu za slavistiku Akademije znanosti. Blagotvoran utjecaj normalizacije u sovjetsko-jugoslavenskim odnosima između ostalog rezultirao se i u pripremi "Istorije Jugoslavije". Mladi naučnik je napravio poglavlja o istoriji Hrvatske i Slovenije krajem XIX – početkom XX vijeka. Ono što je tada Frejdzon napravio nije izgubilo svoju vrijednost ni do sada. (Djelo nje u dva toma objavljeno 1963).

Narednih godina u središtu naučne aktivnosti V. Frejdzona se nalazi hrvatska istorija druge polovine XIX vijeka. Godine 1970. je objavio u Moskvi monografiju "Borba hrvatskog naroda za nacionalnu slobodu. Uspon oslobodilačkog pokreta 1859.-1873: Istorija, ideologija, političke stranke", koja i sada služi kao uzor ruskim kroatistima. Dvije godine nakon toga V. Frejdzon je odbranio svoj rad kao doktorat. Danas možemo otvoreno reći da čak i sam naslov monografije svjedoči o hrabrosti i principijelnosti istraživača jer je 1971. nastalo "hrvatsko proljeće". Josip Broz i sovjetski vlastodršci su okarakterizirali ovaj pokret isključivo kao "nacionalističku prijetnju" "bratstvu i jedinstvu" naroda SFRJ i socijalizmu širom svijeta kao društvenom poretku.

Kasnije se V. I. Frejdzon ne bavi konkretnom istorijom jednog naroda ali traži novo shvaćanje istorijskog iskustva i istorijske zakonitosti u razvoju čitave regije Srednje i Jugo-Istočne Evrope. Rezultat njegovih razmišljanja kao i istraživanja kolega je predstavljen u kolektivnoj monografiji – djelu u dva toma "Oslobodilački pokreti naroda Austrijskog carstva. Kraj XVIII stoljeća – 1870. godina". (Moskva, 1980-1981). Ova knjiga, kojoj je Frejdzon bio odgovorni urednik ni dosada nema analoga u svjetskoj nauci kao kompleksna i povijesno-komparativistička analiza nacionalnih pitanja ove države koja je obuhvaćala skoro čitavu regiju Srednje Evrope. Uspon historijskih istraživanja u Institutu za slavistiku i balkanistiku Akademije nauka u 80-im godinama čvrsto je povezan sa imenima V. I. Frejdzona i njegovog kolege i prijatelja Tofika Islamova.

Treba posebno spomenuti i doprinos V. I. Frejdzona proučavanju historije bošnjačkog naroda u Bosni i Hercegovini. Još 1981. usprkos cenzurskim preprekama objavio je članak "Prilog proučavanju historije bosansko-muslimanske etničke zajednice" (u knjizi: Formiranje nacija u Centralnoj i Jugo-Vostočnoj Evropi). Moskva, 1981). U ovom je članku prvi put u sovjetskoj historiografiji pokazao nastanak i razvoj muslimana ne samo kao vjerske već kao etničke i političke zajednice što je prouzrokovano zajedničkim zakonitostima koje su vrijedile u čitavoj regiji.

Zahvaljujući iskustvu V. I. Frejdzon je počeo proučavati teoretske aspekte nastanka i razvoja naroda Srednje Evrope kao etno-socijalne pojave. Ali se bavio i konkretnim istraživanjima iz povijesti. O tome svjedoči čitav niz radova objavljenih u 90-im godinama: monografija – "Sudbina seljaštva u društvenoj misli Hrvatske XIX

– početkom XX st.” (1993), “Dalmacija u hrvatskom narodnom preporodu u XIX st. Istorija jugoslavenske ideje i njezinog poraza” (1997), “Društveni aspekti formiranja nacija u Srednjoj Evropi” (1999), “Istorija Hrvatske” (2001). U ovim radovima kao i u čitavom nizu članaka Frejdzon je pokušavao prezentirati novu interpretaciju historijskog iskustva južnih Slavena, koji su se poslije Prvog svjetskog rata oslobodili tuđinskog jarma i stvorili zajedničku državu koja se dva puta u XX st. raspala na tragičan i krvav način.

Usprkos svim bolestima V. I. Frejdzon se bavio svojim poslom do posljednjeg dana svog života, jer naprosto nije mogao ni živjeti niti postojati na drugi način: bio je istinski historičar. Članak koji je pripremio zadnjih mjeseci života bit će štampan već nakon njegove smrti. Na pisaćem stolu mu je ostao diplomski rad sljedeće generacije ruskih stručnjaka za historiju Srednje i Jugo-Istočne Evrope, koji nije pročitao do kraja.

V. I. Frejdzon je aktivno surađivao sa svojim kolegama iz Jugoslavije, a poslije njezinog raspada i iz nezavisnih država. Neki od ovih kolega tokom vremena postali su mu najsrdačniji prijatelji – Jaroslav Šidak, Igor Karaman, Mirjana Gross, Dragutin Pavličević i dr.

V. I. Freidzon je bio izuzetan stručnjak, koji je posjedovao najvažniji kvalitet – unutrašnju nezavisnost i slobodu. Protivio se bilo kojem nacionalizmu u bilo kojem obliku. Samo jednu stvar nije prihvatao niti razumijevao – neprosvijećenost, samouvjerenost i nacionalističku agresivnost. Čovjek koji je učestvovao u Drugom svjetskom ratu bolje nego drugi ljudi znao je i osjećao što se dešava u životu društava i država kada ove pojave ne nailaze na otpor. Bio je vrlo mudar i pošten čovjek koji je uživao poštovanje svojih kolega i đaka. Radovi V. I. Frejdzona su vrlo dragocjeno blago ne samo ruske nego i evropske slavistike. Studenti i postdiplomci, stručnjaci za povijest Austro-Ugarske i Srednje Evrope će svakako pažljivo proučavati njegove radove i stavove, a one kolege koje su imali sreću osobno poznavati Vladimira Frejdzona neće ga nikad zaboraviti. ■

Sergej Romanenko